

Eskişehir Basın Tarihi Üzerine Bibliyografik Notlar

M. Bülent VARLIK

II. Meşrutiyet'in oluşturduğu kısmî özgürlükçü ortam, Anadolu'nun birçok kentinde yerel basının başlamasına yol açmıştır. Bu kentlerden birisi de Eskişehir'dir. 1909 da yayınlanan **Nimet**, Eskişehir'in ilk süreli yayınıdır 1919-1920 yıllarında çok sayıda sosyalist gazetenin yayınlanması dikkat çekicidir. Eskişehir'de çıkan süreli yayınlar arasında resmi ve mesleki yayınlar da önemli bir ağırlığa sahiptir.

Veriler, Eskişehir'in II. Meşrutiyet'in ilanından sonra canlı bir basın hayatına sahip olduğunu göstermektedir¹. Aşağıda, 1909-1928 döneminde yayınlanan 30 süreli yayın hakkında kısa bilgi verilmiştir. Bugün bazı süreli yayınların tek nüshası bile bulunmamaktadır. Mevcut olan yayınların kapsamlı bir incelemesi ile bu sayının oldukça artması olasılığı vardır.

Tamamıyla ikincil kaynaklara dayalı olan 1909-1928 Eskişehir süreli yayınlar bibliyografyanın hazırlanmasında kullanılan kaynaklar aşağıda gösterilmiştir:

* İktisatçı, mbvardik@ttnet.net.tr. Bu yazı M. Bülent Varlık; "Eskişehir Basın Tarihi Üzerine Notlar (1909-1938)", **Gazi Üniv. Basın-Yayın Yüksekokulu Dergisi**, No: 5, 1983, ss: 93-112'nin yeni veriler ışığında gözden geçirilmiş ve kısaltılmış şeklidir.

¹ Eskişehir basını hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz: Ali Murat Vural; **Yerel Basın ve Kamuoyu**, Anadolu Üniv. yay., Eskişehir-1999.

Ank	Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu , Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı yay., Ankara-1987.
İst	İstanbul Üniversiteleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu 1828-1928 , (yay. haz.: Hasan Duman), IRCICA yay., İstanbul-1986.
HD	Hasan Duman; Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928) , Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı yay., Ankara-2000.
SÖ	Seyfettin Özege Bağış Kitapları Kataloğu/Kitap Adı-Yazar Adı-Konu-Süreli Yayınlar-Haritalar ve Atlaslar , c: VI, Atatürk Üniv. Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı yay., Erzurum-1989.
Okyay	İsmail Okyay; Elli Yıllık Eskişehir Basını , Tezgaç Gazetesi yay., Eskişehir-1958.
Yust	K. Yust; Kemalist Anadolu Basını , (çev: N.E., yay. haz.: Orhan Koloğlu), Çağdaş Gazeteciler Derneği yay., Ankara-1995.
Baraz	Turhan Baraz; Başlangıçtan Günümüze Eskişehir Basını (1908-1986)/Bir Derleme Çalışması , Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi yay., Eskişehir-1988.

İlk dört kısaltmanın yayında yer alan rakamlar süreli yayınların kataloglardaki sırasına, sonraki kaynakların yanındaki rakamlar ise sayfaya işaret etmektedir. Açıklayıcı olarak kullanılan diğer yayınlar da [] içinde belirtilmiştir.

Bibliyografik künyeler, kullanılan kaynaklarda yer alan bilgilerin birleştirilmesi ile hazırlanmıştır. Bu yaklaşımla kaynaklarda yer alan eksik ve/veya birbiri ile çelişik ya da tamamlayıcı bilgilerin bütünleştirilmesi amaçlanmıştır. Bibliyografyanın hazırlanmasında tarihsel sıra gözetilmiştir.

01. **Nimet**; sahibi: Mehmet Burhanettin, sorumlu müdürü: Hafız M. Nazif. Mart. 1909.

[Okyay/222, Baraz/41].

02. **Hakikat-Anadolu Sesleri**; her şeyden bahseder Osmanlı gazetesi, sahib-i imtiyaz: Mestan İsmail, müdür-i mesul: [dava vekili] Takiyüddin, tahrir ve idare müdürü: Hakkı Tarık, haftada üç gün/günlük. Eskişehir Matbaası. 1.Haziran.1910

[Ank/ 679, İst/522, HD/733, SÖ/395, Okyay/24-26, Baraz/41].

03. **Eskişehir**; müdür-i mesul: Mestan İsmail, haftada iki kez, 12.Temmuz.1910.

[Ank/491, İst/379, HD/534, Baraz/42].

04. **Hutbe**; 1910.
[Okyay/223].
05. **Metanet**; sahibi: Mehmet Burhanettin, Hocazade Arif Bey, haftada üç gün.
3.Mart.1912.
[Okyay/221, Baraz/42].
06. **Tevhid-i Efkâr**; sahibi: Fahrettin Kerim, şapoğrafya ile basılmıştır. 1914.
[Okyay/68].
07. **Hilal-i Osmani**; sahibi: Fahrettin Kerim, 1914².
[Okyay/68].
08. **Kurultay**; Halkın hukukunu müdafaa eder gazete, sahibi: İdris Vehbi, sorumlu müdür: Hamdi Bey, haftalık, 9.Haziran.1915.
[İst/836, HD/1171, Baraz/43].
09. **Karacahisar**; Eskişehir Livâsı'nın haftada bir çıkan resmi gazetesidir. Yayınlayan: Eskişehir Livası, Umur-ı Tahririye:Eskişehir Livası İstatistik Müdüriyeti, Matbaa-i Liva, haftalık, 1915.
[Ank/1012, HD/1089, Okyay/99, Baraz/43].
10. **Azm-ü Emel**; sahib-i imtiyaz: Kenan Turgut, müdür-i mesul: H. Sami, haftalık.
4.Ocak.1916.
[İst/127, HD/180, Baraz/44. Mesul müdür hakkında kısa bilgi için bkz: Ömer Türkoğlu; "Hüseyin Sami Bey'in Hayatı ve Ankara'daki Ajanlık Yılları", **Kebikeç**, No: 4/96, ss: 215-222].
11. **Nevzad**; edebi ve mizahi bitaraf Türk gazetesi, sahibi ve sorumlu müdürü: Katırcızade Sedat Hakkı, haftalık. 1917.
[Baraz/44].
12. **Ferda**; ilmî, içtimâî, iktisadî, edebî mecmua, sahib-i imtiyaz: Muallim Kemalettin, müdür-i mesul: Muallim Ahmet Sami, onbeş günlük. 15.Haziran.1918.
[Ank/523].

2 Okyay tarafından Fahrettin Kerim [Gökay] tarafından çıkarıldığı kaydedilen **Tevhid-i Efkâr** ve **Hilal-i Osmani** gazetelerine, F. Kerim'in belirtilen tarihte 14 yaşında olduğu dikkate alınarak ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

13. **Ahrar**; sahibi: Mehmet Fahrettin [Gökay], müdür-i mesul: Ömer Avni, haftalık. 2.Eylül.1919.

[Ank/29, HD/33, Okyay/69, Baraz/45].

14. **Millet**; Edebi, fenni, zırai, ticari, içtimai Osmanlı gazetesidir, sahib-i imtiyaz: Kamil, müdür-i mesul: A. Zühtü, haftada iki kez. 14.Kasım.1919.

[Ank/1264, İst/993, HD/1386, Baraz/45].

15. **İmdad**; müstakil-ül efkâr gazete, müdür-i mesul; Hakkı, haftalık. 1919.

[Ank/861, HD/927, Okyay/223].

16. **İşçi**; imtiyaz sahibi: Abdullah Necmettin [Başplıkçi], mesul müdür: Behram Lütfü/ [Edirne valisi/Şuray-ı Devlet azası] Ziya, başyazar: [Eskişehir mebusu] Hakkı, 1919.

[Okyay/190, 220-221, Yust/128. Anadolu'daki ilk sosyalist yayınlardan birisi olan **İşçi** hakkında geniş bilgi için bkz: Mete Tunçay; **Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler**, Belge yay., İstanbul-1982, ss: 124-125, George S. Harris; **Türkiye'de Komünizmin Kaynakları**, (çev: Enis Yedek), Boğaziçi yay., 3. baskı, İstanbul-1979, s: 50].

17. **Kaval**; Perşembe günleri çıkar, edebi ve mizahi gazetedir. Sahip ve müdürü: Tıskaoğlu Mustafa Remzi, sermuharri: Tevfik el-Barî, Ticaret Matbaası, haftalık. Mart.1920.

[İst/794, HD/1108. Bu gazetenin kayıtlı olduğu kütüphanede bulunamadığına dair bilgi için bkz: Turgut Çeviker; **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-3/Kurtuluş Savaşı Dönemi 1918-1923**, Adam yay., İst.-1991, s: 146].

18. **Resmi Eskişehir**; vilayetin resmi gazetesi, Eskişehir Vilayet Matbaası, haftalık. 4.Haziran.1920.

[Ank/1606, HD/1776, Baraz/46]

19. **İstiklal**; halk gazetesidir, Eskişehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı, müdür-i mesul: Hasan Basri, haftalık/haftada 3 kez. 21.Temmuz.1920.

[Ank/929, HD/997Yust/108-109, Baraz/46].

20. **Arkadaş**; sahibi: [Yeşilordu kurucularından] Mustafa Nuri, Ağustos-1920.

[Yust/128. Gazetenin yayına başlaması ve daha sonra **Yeni Dünya** ile birleşmesi ilgili olarak Kastamonu'da çıkan **Açıksöz** gazetesinde yer alan haberler için bkz: Emel Akal; **Milli Mücadele'nin Başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm**, Tüstav yay., İstanbul-2002, ss: 102-103, ayrıca George S. Harris;

Türkiye’de Komünizmin Kaynakları, ss: 111-112].

21. **Yeni Dünya**; islam bolşevik gazetesidir, sahib-i imtiyaz ve sermuharriri: Arif Oruç, heyet-i tahririye müdürü: Mustafa Nuri, günlük. 30.Ağustos.1920.

[Ank/2197, İst/1714, HD/2391, Yust/102-104, Baraz/47. Yayınına Eskişehir’da başlayan, 1920 sonlarında Ankara’ya taşınan ve burada **Seyyare-i Yeni Dünya** adıyla ve fasillarla 1922 yılına kadar yayınlanan gazete hakkında detaylı bilgi için bkz: Mete Tunçay; **Türkiye’de Sol Akımlar-I (1908-1925)**, BDS yay., İstanbul-1991, ss: 127-129, Mete Tunçay; **Türkiye’de Sol Akımlar-I (1908-1925) Belgeler**, BDS yay., İstanbul-1991, s: 248, Mete Tunçay; **Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler**, ss: 220-221, George S. Harris; **Türkiye’de Komünizmin Kaynakları**, ss: 112-114 ve Ömer Sami Coşar; **Milli Mücadele Basını**, Gazeteciler Cemiyeti yay., İstanbul-[1964], ss: 127-128]

22. **Köylü**; 1920.

[Yust/128. Ayrıca bkz: George S. Harris; **Türkiye’de Komünizmin Kaynakları**, s: 112/d.14].

23. **Eskişehir**; siyasi, zırai, ilmi, edebi, içtimai Osmanlı gazetesidir. İmtiyaz sahibi ve başyazıcı: Takiyüddin, idare memuru: İsmail Hakkı, süresi belirsiz, 1920
[İst/380, HD/535]

24. **İtida**; sahibi: Hacı Mehmet Ali. 1920.
[Okuyay/222].

25. **Hatif**; sahibi: [Liva Matbaası müdürü] Hüsnü Yusuf. 1921.

[Bkz: Enver Behnan Şapolyo; **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın**, Güven Matbaası, Ankara-1969, s: 218]

26. **Ticaret**; sahibi: Mustafa [Başplıkçi], 1921.
[Baraz/4].

27. **Askeri Hava Mecmuası**; Hava Mektebi Komutanlığınca neşrolunur, aylık meslekî mecmuadır, aylık/üç aylık. 1922.

[Ank/720, İst/94. Dergi yayın hayatına İstanbul’da başlamış, daha sonra Eskişehir’de devam etmiştir]

28. **Demiryolu**; 15 günlük. 1924.
[Ank/383]

29. **Sakarya**; cumhuriyetçi ve halkçı Türk gazetesidir, imtiyaz sahibi: Osman [Işın]/ Ali Ulvi [Bayraktar], mesul müdür: Osman, başmuharrir: Faruk Şükrü [Yersel]. İstikamet Matbaası, haftalık. 15.Kasım.1925.

[Ank/1651, HD/1836, Okyay/100, Baraz/47-48]

30. **Avukat Mecmuası**; Temyiz Mahkemesi kararlarının hülâsalarıyla adlî emirler ve kanun tâdilleri de basılacaktır. Siyasiyattan başka her şeyden bahseder içtimaî, ilmî, ayda bir çıkar Türk gazetesi. Sahip ve müdürü: Bandırmalı avukat Ahmet Hilmi, İstikamet Matbaası, Sakarya Matbaası, aylık. 10.Ocak.1927.

[Ank/140, İst/108, HD/154. 1934-1935 sayıları **Eskişehir Avukat Mecmuası** adını taşımaktadır. Derginin adı 1935 yılında 35. sayıdan itibaren **Ankara Avukat Mecmuası** olarak değiştirilmiştir].

Abstract:

History of press begins in Eskişehir after the proclamation of Meşrutiyet, as in many Anatolian cities. After 1909 Eskişehir has a lively press world and during the Independence War, Eskişehir has become a center of press and also of leftist publications. The study aims to display the bibliographic information on 30 periodicals, among which publications on professions also have an important proportion, in the years 1909-1928 in Eskişehir.

Key words:

Local press, press in Eskişehir, leftist publications, publications on professions.